

کنج وایشلمه مش دماغلر دائره ادراکاری خارجده قاره قاریش
شیلری تنظیم واحاطه ایده میه جک کردن استعداد و قدرت ذهنیه لر یله
متناسب اوله میان آغیر و متعب بریوک آلتنده محو اولق تهله کسه
معروض قالیرلر .

مکتب پروغراملرینک یکیدن تنظیمی ویا تعدیل واصلاحی
مسئله سی غایت مشکل وجداً دوشونیلیمکه لایق بر کیفیتدر :

متنوع فنونی ؛ آره لرنده کی مناسبات کوزهدیلک اوزره ؛ تنظیم
ایتمک ، صوکره هرفنک مباحثی اوفته وادفنی تدریس ایده جکمز
شا کردانه کوره ترتیب ایتمک ، شبهه یوق که واسع بروقوقه ، مدید
بر تجربه متوقفدر . یالکمز تک برشا کرد ایچون ترتیب ایذیلجک
درس جدولنک بیل نه قدر مشکل برایش اولدینی دوشونیلورسه ،
مختلف قابلیتدر برسوری افراددن مرکب صنفله ، مختلف محیطلرده
یشایه جق شا کردلره تطبیق ایذیلک اوزره تنظیم اولنه جق پروغراملرک
اهمیت وکوجلکی کندیلکندن تظاهر ایدر . عینی برصنف شا کردانی
آره سندله پارلاق ذکاده طالب بولنه جفی کبی غبی چوجوقلرده موجود
اوله بیلور . پروغرام ذکیلره نظراً ترتیب ایذیلرسه استعدادی دون
اولان طلبه استفاده دن محروم براقیلمش اولور . عینی شا کردانه
کوره تنظیم ایذیلجک بر پروغرام ایسه مستعد افندیلرک استفاده
واحیاجلرینی تأمین ایده میه جکندن پروغراملرک بالجبوریه وسط
درجه ده ذکایه مالک اولان طلبه کوره ترتیب ایذیلر ضروریدر .
شو حالده استعدادی وسط درجه ده اولان شا کردانه نظراً یایله جق
پروغرامده هانکی بحثلری ابقا ، هانکیلرینی اخراج ویا تعدیل ایتمک
ایجاب ایده جکدر ؟

مواد تدریسیدن لزومی اولانلری نه ایله ، فائده سنر وزائد بولنانلری
نه صورتله تمیز و تفریق اولنه جقدر ؟

صورت مطلقه ده شو فن ویا شوبحث لازمدر ، دیکری زائددر ،
دیمک طبیعی دوغرو اوله من . بو خصوصک تعیینی (غایه) نک تعیینه
وابسته در . نک برچوحوغک مسلک آتینسی - استعدادینه کوره -
اولدن تعیین ایدرک درس پروغرامنی اوکا کوره ترتیب ایتمک بالنسبه
قولای برایشدر . فقط غایه لک برصنفک ، بلکه برنسلک آتینسی تعیین
جداً مشکل بر مسئله در . بردنبیره بوایشه کیریشمک پک بویوک بر
جراتکارلق اولور .

او قودیلجق شیلردن (لازم) ویا ده ا. دوغربسی (فائده لی)
اولانلرده مباحثک تعیینی نه قدر کوچ بر مسئله اولدینی په داغوزی ایله
اوغراشان ذوات پک کوزل تقدیر ایدرار .

ساحه حیاطده فائده بخش و لازم اوله جق شیلری کاملاً اوکرتمک
هیچ بر فرد نه نصیب اوله ماز ، چونکه بو امکان خارجنده در . دیمک که
پروغرام تنظیم اولنورکن لازمی اولانلری دکل ، الزم بولنان مباحثی
تحریری ایتمک ، اول باول پروغرامه بولنلری ادخال ایتمک اقتضا ایدیور .
یالکمز فائده لی مباحثی احتوا ایدرک الزم بولنانلری مهمل بر اقان

جناب پیغمبرک اخبار بیوردینی علوم یالکمز بولنرمی عائددر ؟
او قدر چوق که تعریف و بیان ممکن دکل : اتحاد و اتفاق ، امانت
وامنیت ، نکاح و طلاق ، ثروت و تجارت ، تدبیر و ترقی ، جهاد
ومحاربه ، حق و حقوق ، حلم و ثبات ، سیاحت ، طب و صحت ، علم
وعلماء ، عهد و وفا ، عیاده مرض ، قتل و قصاص ، معاونت و مشورت ،
محرمات و منہیات ، وقف و وصیت ، الخ کبی هر بری بقای جمعیت ،
دنیوی اخروی سعادت امر اهمنده بردستور حکمت اولان بیکلرجه
ایات جللیه واحادیث شریفه موجوددر . ارتق بولنرک ، انسانلردن تعلیم
وتعلم نتیجه سی اولماسی امکان خارجیدر . مطلقاً خارق العاده و مافوق -
الطبیعه برحاله احتیاج درکاردر که اوده حق سبحانه وتعالی حضرتلرینک
عون و عنایتدر ، باشقه چاره یوقدر .

ح . محمد شوکت

تنظیم پروغراملر

مکتب پروغراملرینک تنظیمنده نظر اعتباره

النه جق اساسلر

وطنک مقدرات مستقبله سنی دست اهتماملرینه تودیع ایده جکمز
کنج لک تعلیم و تربیه لرینی براساس قویمه استناد ایتدیره مدیکمز
تقدیرده صرف ایذیلجک امکلر بیوده یره هدر اولور کیدر .

یا کلش غایه لره ، اساسسنر اصوللره توفیقاً تربیه ایذیلجک نسل ،
بر عنصر نافع اولمقدن زیاده ، بر کتله مضره اوله بیلور .

مملکتک بوگونکی سفالت اجتماعیه سی طرز تربیه مزک مولودی
اولدینی انکار ایتمک ممکنیدر ؟

حیات آتیه یی امین ورصین اساسلره استناد ایتدیره بیلیمک ایچون
الاول نظر اعتنایه آلنه جق شی ، مکتب پروغراملرینک تنظیم و ترتیبی
خصوصی اولدیننده تردد ایذیلره من .

نسل آتینک تعلیم و تربیه سی ایچون ایلمک اول اوچ شی نظر
اعتباره آلمیدر :

۱ . - او قودیلجق موادک انتخابی ،

۲ . - تدریساتک زمانه ، فنلر آره سندله کی مناسباته ، شا کردانک
سنلرینه کوره ترتیب و تنظیمی ،

۳ . - طلبه یی - استعدادلرینه کوره - برویا برقاچ فنده متخصص
یایه بیلجک بر اصولک وضع و تطبیق .

په داغوزینک روحنی تشکیل ایدن شو اوچ مهم مسئله نک حل
پروغرام تنظیمله نتیجه لیر . تدریساتک اسالاسی پروغرامدر .
پروغراملر منتظم و معین بر غایه متوجه اولزلر ، شا کردانک قدرت
دماغیه وقابلیت ادراکیه لر یله متناسب بولونمز لسه فائده یرینه بویوک
بویوک مضرتلر تولید ایده بیلیرلر .

مکاتبه تطبیق ایدلمکده اولان پروگراملرک حاصل ایتدکاری
نتایجک برپالانچوسی یا نیلورسه ، او قدر زحمت و مشقتله اوکر نیلن
شیلرک مکتبدن خروجی متعاقب اونوتولدقلری ، جدالکاه معیشتده
بونلردن هان هان هیچ بر استفاده ایدله مدیکی حقیقت مؤسسه سی
میدانه چیقار .

حیات و سعادت ملتله پک دریندن علاقه دار اولان مکتب پروگرام
ملرینک تهذیبی ایچون ، همه حال تعقیب ایدله جک بر پر نیسیب بولمیلیدر .
بو پر نیسیب شوایکی ماده ده جمع ایدله بیلیر :

۱ . - هر فک تعلیم و تدریسی ایچون ایجاب ایدن زمان صورت
قطعی ده تقدیر و تعیین اولمیلیدر .

۲ . - هر فک مباحثی آره سنده - معین اولان غایه کوره -
لازم اولمیان ویا آرز فائده لی بولنان شیلر پروگرامدن طرح ایدلمیلیدر .
بوسایه ده شاگردانک ذهنلری یوران ، وبالاخره اونوتیله جقلری
جهتله هیچ بر فائده لری اولمیان بریغین لزومسز شیلر پروگراملردن
چیقارلمش اولور .

یکی بر کشف ، یکی بر اختراع ایله هر کون توسع یتیمکده اولان
فنلر ایچون ده بروجه آتی اصوللرک تطبیق ایدلمسی موافقدیر :

پروگرامه یکیدن ادخال اولنه جق شیلره مقابل ، اسکیدن موجود
اولانلردن لزومسز ویا آرز فائده لی بولنانلر اخراج ایدلمیلیدر . بوسورتله
فن مذکورک رسی ایچون تخصیص ایدلمش اولان زمانک تزییدینه
احتیاج مس ایتمز .

لزوم وفائده لری مساوی کوریلن مباحثه کلنجه ، بونلردن عمومی
اولانلرک ابقا ، منفرد و خصوصی بولنانلرک اخراج ایدلمسی ایجاب
ایدر . مدت تدریسیه سی تعیین ایدلمش اولان برفه یکیدن یکیه کشف
واختراع ایدلمش اولان بعض مباحث خصوصی علاوه ایدلمک ایسته .
نیلورسه اولان بونلرک - معین غایه کوره - حقیقه فائده دار ولزوملی
اولوب اولدقلرینی تقدیر ایتک ایجاب ایدر .

صورت قطعی ده پروگرامه ادخال لزومی تحقق ایدرسه عینی فنک
اولجه پروگرامده موجود اولان مباحثدن عمومی و اساسی اولمیان
یعنی خصوصی و فروعاته عائد بولنان قسملردن داها آرز فائده لی کوریلن
بر بحث اخراج اولنق صورتیله موازنه تأمین اولنه بیلور . بوسورتله
فک تدریسی ایچون ایجاب ایدن زمانک تزییدینه لزوم قالمز .

فقط پروگرامدن اخراج اولنان قسملر یکیدن ادخال اولنه جفته
نسبتله داها چوق خصوصی (Particulieres) و داها آرز فائده لی
اوله سنده دقت ایتلمیلیدر .

شاید برفک پروگرامنه یکیدن بعض مباحث علاوه ایدلمسی ضروری
اولور و مباحث موجوده نك تنقیصی موافق کوریله مزسه - طبیعی
او فن کندیسی ایچون چیزلمش اولان قادرونی طاشه جفی جهتله - اقتضا
ایدن فضله زمان دیگر فلردن قازانلق اوزره عمومی بر ترتیب یاپیله بیلیر .

بر پروگرام احتیاجه الیریشلی دکلدر . بویله بر پروگرامه توفیقاً اجرا
ایدله جک تدریسندن امید ایدیلن نتایج استحصال اولنه من .
او قودیله جق فنلرک الک زیادده لازم والک چوق فائده لی اولان اقسامی
تعیین ایدله بیلیمک کیفیتی پروگراملرک ترتیب و تعدیلنده برنجی درجه ده
بادی مشکلات اولان بر مسئله مهمه در .

ایکینجی درجه ده مشکلات ده تدریس اولنه جق فنلرک کندیلرندن
تولد ایدر . چونکه برفه دایر هر کون یکی یکی اختراعلر ، کشفلر
وقوعه کلیور و بونلر مباحث تدریسیه سی کوندن کونه تزیید ایدیلورلر .
بو حالک ، پروگرامه دائماً علاواتده بولنق ، اولجه یاپیلان ترتیبیاتی
متادیا بوزمق کبی مشکلاته یول آچه جفی شبهه سزدر .

فی الحقیقه فنلرک فوق العاده بر سرعتله ترقی و توسعی نتایجی اوله رق
پروگرام ، تدریسات اساسیه ایله هر کون ییغیلان معلومات خصوصیه
و کشفیات جدیده ایچون عادتاً بر ساحت جدال و رقابت اولمقده در .

مواد تدریسیه کیتدکجه آرته رق اولجه چیزیلان حدودی مجاوز
ایتدیکندن تدریس ایچون تخصیص ایدیلن زمان بونلرک کافه سنک
او قوتدیر یله بیلیمه سنده مساعد اوله میور . فنک ترقیات اخیره سنده دایر
فضله معلومات ویرلمک ایسته نیلورسه ، طلبه نك ذهنلری طولیور ،
الک زیادده لازم وفائده لی اولان مباحثک تدریسه زمان قالمیور . مکتبلر مزده
تعقیب و تطبیق ایدیلن تدریسات و پروگراملری تدقیق ایتک زحمتله
قاتلانله جق ذوات ، کنج دماغلرک نه قدر مفرط بر فعالیتله ، نه درجه
ازیجی وفائده سز مشاغله معروض بر اقیلمش اولدقلرینی - یوره کاری
یانه رق - تصدیق و اعتراف ایدرلر .

موجود پروگراملرک بعض یرلری فائده تأمین ایدمه جک قدر
محمل ، بعض یرلری ایسه بالعکس لزومسز و متمب تفصیلاتله مالی
اولدقلری کبی ، فعالیت ذهنیه سی الک زیادده (حافظه) یه یوکلته جک
بر طرزده ترتیب اولنمشلردر . بو حال پروگراملر ایچون الک بویوک بر
قصوردر . چونکه شاگردان مکتب صره لرنده اودرجه تعب و مشقتله
اوکرندکاری مباحثی مکتبدن چیققدن صوکره کاملاً اونوتنق
تهلکه سنده معروض قالمیورلر .

اکمال تحصیل ایدمه نك ساحت حیاته آتیلان برکنج ؛ پک آرز
بر مدت کچیکدن صوکره ؛ مکتب صره لرنده دیدینه نك ، بیرانه رق
اوکرندیکی شیلردن دماغنده سونوک بر ایز بیلله قالمدیغی آکلا یور .
اعتراف ایتلی درکه حیاتمیزک ایکینجی دورده سی ، زمان تحصیلده اوکرند
کاریمیزی اونوتنقله کچور . یازیق دکلی ؟ او قدر مشقتلر ، او درجه
سعی و غیرتله بو آجی نتیجه ایچونمی اختیار اولونیوردی ؟ . . .

مکتبلر مزده شاگردانه قارمه قازیش بر چوق شیلر اوکره تیور
وبونلکه افیخار ایدیورز . فقط اونوتیورز که ، الی الابد اونلرک
ذهنلرنده جایگیر اوله جق پر نیسیب لری ، عمومی معرفت لری - مع التأسف -
اهمال ایدیورز . پک آرز فائده لی بر نتیجه ایچون ، تازه دماغلری
افراط درجه ده یورمق یو امیدر ؟

ایکي کون سوکرا بد خشانک (قشم) نامنده کی شهرینه کلام و یول اوزرنده کی (جعفر) آتلی کهنه بر قلعه ده مسافر اولدم .
میر سلطان مرادک مرخصی داها ایله ری کیدیلده سی ایچین اصرار ای دیورسده ده دیکله مه دم و :

— میر بابا ایله رستاق سواریلری کلوب یتشمه نیجه کیده مه م .
جوانی ویردم .

بو تانیدن مقصدم سلطان مرادک دوچار نکال اولارق عقلی باشنه کله سی ایدی . آتلی کون سوکرا مشار الیهک بلخ عسکرینه مغلوب اولارق عیالی و سابق (قلاب) امیری ایله قاچدینی خبر آلیندی .
بوندن سوکراده فراریلرک یا مزمه کلسکده اولدقلری ایشیدیلدی .
سردار عبدالله خانی قرق سواری ایله استقبالی ایچین یوللادم و کلدکارنده ده تسلی و یروب مسند اقتداره وصولنده قه غن حکومتی ینه سزه تفویض ایدرم . دیدم .

بعده مشارالیه سردارعبده ایله آتلی یوز سواری ترفیق ایدره ک تالیخانه کونده ردم و اونلرک عزیمتدن سوکرا کنده ده حرکت ایدره ک واصل اولدم .

یدنجی فصل

افغانستانه تخته مجلسه مه ۱۲۹۷

باب سابقده حکایه ایدیلن وقایعک اثنای جریاننده (غلام حیدر خان) بلخ عسکرینک نصفیه حربه مجبور اولمشدی . چونکه (سردار سرور خان) ی اولدیردیکندن طولای عسکرلر ، مشارالیه عصیان ایتشلردی .

غلام حیدر خان ، اوچ باطاریه طوپ ، اوچ بیک نظامیه سواریلی بیک ردیف پیاده سیله (تخته بل) ه کتشمش ، قیام ایدن عساکر - جدم و پدرم طرفندن بش سنه ظرفنده انشا اولونان - قلعه ده محصور قالمشدی .
اون ایکی یاشنده ایکن بو قلعه ایچین ایشیتدیکم مذاکراتی قرق اوچ یاشنده بولندیغ شو صیراده تمامیه تخطر ایتدم . اووقت : (شاید کابل الدن کیده رسه خاندان سلطنتی محافظه ایچین بو قلعه یی یاییورز) دیمشله و غایت صاعلام یامشلردی . غلام حیدر خان ، قلعه نک خارجنده طوروب داخلنده کیلر آتش آچدی . ایچریدن مقابله ده بولوندی . فقط ایچه سورن بو حربه ک نتیجه سنده غالب مغلوب بللی اولمادی . نهایت داخلده کی عسکر ، دیشاریده کیلر خطاباً :

— بزغاصی دکلز . لکن بزم وسزک پادشاهزاده کزی اولدوردیکی ایچین غلام حیدر خان ایله قیزلباشلره مخالفت ایدیورز . دینه باغیریشدی . بوسوزلرک اوزرینه خارجنده کی عسکرده قلعه یه آتش ایتسنی بیراقوب غلام حیدر خان ایله قیزلباشلره حمله ایتدیلر .

غلام حیدر ، ایکی یوز توابعی ایله (مزار شریف) ه طوغرو قاچدی و عسکر ، آرقه سندن قووالادینی جهته (آبدو) کچیدندن (جیحون) نه ری کچوب بخارا طوبراغنه التجا ایتدی . عیال و اموالی ایسه اسارتله عسکرک آله کچدی .

آنجق بوسایه ده تشکیلات تدریسیه خللدن صیانت ایدلمش اولور .
بوسیستمک الک بویوک فائده سی معلومات اساسیه (notion générale) ایله مواد فرعیه (fait particulier) قارشولاشدقلری زمان حق ترجحک برنجی به ویرلسی در . بوسایه ده شاگردان دائماً اساسلی شیلری اوکرشمش اوله جقلردر .

م . شمس الدین

تذکره

افغانستانه

امیر عبدالرحمن خان

« مابعد »

اولجه بلخه کونده روب نشر ایتدیردیکم بیاننامه لر ، بوصیراده ضابطانندن بعضلرینک آله کچوب « سلطان مراد ، انکلیر محیدر . بناء علیه اونکله حرب ایتک ایتیورز » دیه غلام حیدر خانه مراجعت اولونمش .

غلام حیدر خان ، بوطلبک سلطان مرادک ولایتی ضبط و حرکات عسکرینه نک بنی تهدیده وسیله اولاجغی دوشونه رک برادرزاده سنی بش طاوور نظامیه ، بیک ایکی یوز سواری ، بش باطاریه طوپ ایله سلطان مرادک اوزرینه سوق ایتدی . بو عسکر ، تالیخانه واصل اولونجه سواریلر « میرسلطان مرادی تأدیب ایتک لازمدر . چونکه بزه التحاق ایدره ک انکلیرلر ایله حرب ایله یه جک اولان عبدالرحمن خانه یول ویرمه مشدی » طرزنده مشاوره ایتدیلر .

میرسلطان مراد ، مشاوره یی خبر آلینجه میربابا ایله میرمحمد عمره برر مکتوب کونده روب « عبدالرحمن خانی داها زیاده آلیقومایکنز . زیرا بلخ عسکری کرک سزک ، کرک بزم علیهمزه یورویه جکدر ، دیدی . بونلردن باشقه « قه غنی شریف بویورک . قبول واستقبالکزه آماده یم » مآلنده اولق اوزره بکاده برکاغد یوالادی .

میربابا ایله میرمحمد عمره کلن مکتوبلردن معلوماتم اولمادینی ایچین بوکاغدک مآلندن متحیر اولدم . وقته یی قبول ایتمین برآدم ، ناصیل اولیورده شیمدی ده دعوت ایلوردی ؟

مکتوبی کتیرن ، بزم ترددی کورونجه حقیقت حالی ومیربابا ایله میرمحمد عمره کونده ریلن مکتوبلرک مآلی آکلاتدی .
— او یله ایسه یارین حرکت ایده جکم . دیدم .

میر محمد عمر ، بنه کلمک ایچین حاضر لاندی . میربابا ایسه بالآخره کله جکنی سویله دی . طاقیله برابرالی آت واللی تفنک آلوب که تیرمه سنی مشارالیه سویله دم . چونکه (شهرسبز) دن اللی نفر افغانلی کلوب بکا التحاق ایتمشدی .